

Nem triviális

Lelkek és pénztárcák
MAGAS ISTVÁN

Az elmúlt napokban az EU megalakulása óta legnagyobb válságát éli, beleértve az euróválság és a Grexit, a migránsválság drámai fejleményeit is. Általános bizalmatlanság, szokatlanul éles szavak a legfelső szinteken, a brit banki részvények és az angol font esése, a Lehmann-válságot idéző pánikhangulat jellemezte a világsajtót. Egészen bizonyosan mérőföldkhöz értkeztünk az Európai Unió történetében. Az Egyesült Királyságban a népszavazásban részt vevők többsége a kilépésre voksolt. A kilépés/kilép tetés önmagában is nóvum, a britek kilépése teljesen új helyzetet teremt Európában. Az alábbi írás azt fejtegeti, miért nem tekinthetők triviálisnak az EU-tagság pusztán gazdasági előnyei az átlagosan informált választó fejében, és miért lehetett érzelmi alapú, helyenként durván populistá kampánnyal megnyerni a kilépésről szavazók tömegét. Miért nehéz egyszerre megnyerni lelkeket és pénztárcákat?

Kint vagy bent? In or out? Menni vagy maradni? Leave or remain? Ez volt a kérdés. Nem volt magától értetődő a tipikus szavazó számára, hogy az EU-tagság összességében, vagyis a hasznok és költségek tekintetében az Egyesült Királyságnak előnyös. Pedig masszívák az előnyei. De ezt azért be is kellene látni, mert nem triviális. Egy ilyen összefüggés belátása alapos ismereteket, tapasztalatot, sőt, némileg sajátos szemléletet is igényel. A Brexitről szóló népszavazás ötlete ilyen „triviális” ismeretek meglétét feltételezte a kezdeményező brit David Cameron részéről. Ezek ez ismeretek nem voltak magától értetődőek akkor sem, amikor bekerült a köztudatba a referendum, ellensúlyozni igyekeztén a UKIP, a brit függetlenségi párt és vezére, Nigel Farage jelentős népszerűség növekedését a helyhatósági választásokon. A népszavazás gondolatának megfogánások az Európai Unió helyzete is még egészen más volt: éppen csak túl volt egy pénzügyi válságon, az euróba vetett hit visszaszerzésén, majd egy megrendítő államadósság-kezelési mélyponton. Az akkoriban életbe léptetett stabilitási intézkedések (a pénzügyi védőalapok felállítása, FSM) alapvetően sikerrel jártak, és Írország, Spanyolország, Olaszország, Portugália nem jutott a teljes pénzügyi kiszolgáltatottság állapotába. Egyedül Görögország ragadt bent „majdnem” kezelhetetlen fiskális veszélyzónában, és egyébként tartja is ezt a szakadékszerű állapotot azóta is. Görögország esetében az euroleegszetogép nem lett leállítva, a harmadik mentőcsomag újfent életet lehel - immáron 86 Mrd eurós kisegítő csomaggal az alaposan legyengült görög gazdaságba. Az oly sokáig valószínűnek és pénzügyi-racionális érvek alapján reálisnak is tartható Grexit azonban elmaradt, hihetetlen fordulatot vett, és népszavazás után, de mégis elmaradt. A Brexit mindenben az elmenté lenne a görög esetnek. A racionális megfontolások mintha mindig háttérbe szorulólnak. Most egy nettó befizető ország kezét engedik el. Az elemzők is zihálva keresik a fogódzókat!

Amit ugyanis a gazdasági-pénzügyi racionalitás lehetségesnek és kívánatosnak tartott, vagyis, hogy egy tartósan mások számlájára fiskálisan fegyelmetlenül viselkedő, görög államot meg kell regulálni, és hagyni kell csódba menni, nos,

az nem következett be. Az eurózó-na szolidaritása és pénzügyi áldozatvállalása három alkalommal is erősebbnek bizonyult, mint az adósságait törleszteni képtelen görög államot „megbüntetni” kívánó és végül a cehhet álló északi racionális adófizetői harag. A görögök eurozónában tartása azonban tehát szintén nem volt triviálisn előre látható lépéssorozat. Emlékezzünk 2015 elejére, majd nyarára, a népszavazásra. A végeredményt illetően nagymértékben megoszlottak a mértékadó vélemények abban, hogy mit akar Görögország kormánya, és mit szeretnének a választók, és vajon mire lesznek hajlandók a hitelező országok. A végeredmény - ott is és akkor is - minden volt, csak nem magától értetődő. A magyarázat a mai napig sem egyszerű, legalábbis ha az ember olyan célok vagy kívánnatos végeredmény után kutat, amely a folyamat elején és végén is azonosítható. Attól tartok, hogy ilyen - egyetlen kivételt a katonai szerep súlya, jelentősége - nincs is, mert amivel szavazást lehet nyerni vagy éppen kormányon maradni, az - sajnos - hajlamos dinamikusan változni. Ez azonban aligha új felismerés. A politikacsinalók ezt évszázadok óta tudják. Ami talán az internet-korszakban megváltozott, az egyszerűen az, hogy a hihetetlenül feldúsult, modern kommunikációs térben ma már mérséklődött annak az időigénye, hogy egy új gondolat, érzelmi alapállás, egy vonzó ideológiai áramlat behatoljon a fejekbe és a lelkekbe. Sokkal rövidebb időre van szüksége a politikanak ahhoz, hogy átvigye/bevigye a szavazók fejébe a mellbevágóan újat. Azt, hogy ez az időigény pontosan mekkora, tényleg nem tudjuk, de azt igen, hogy lerövidült. Aléxisz Ciprasznak elég volt bő fél év, hogy 180 fokkal fordítsa meg a közvéleményt és a választók álláspontját az EU-val és az euróval vagy anélkül kérdésben. A brit többségi vélemény is hamar megfordult.

A brit népszavazás esetében is különleges eseménysorral állunk szemben: még 2013 őszén, a Konzervatív Párt előzetes kampányában hangzott el először az ígérlet, hogy a UKIP, a brit Függetlenségi Párt kilépést sürgető kampánya ellenében, hogy referendumra viszik a kilépés ügyét. De 2016. június 23-ra túl magabiztossá vált és már szinte el is fáradt a maradást támogató hírverés, legalábbis a konzervatív oldalon. A maradást támogató munkáspárti kampány pedig langyos, sokak szerint kifejezetten erőtlen volt. Aligha meglepetés, hogy a munkáspárti vezér, Jeremy Corbyn fejét sokan követelik.

A kilépésre szavazók 52-48 százalékos arányban ugyan nagyon szűken, de legyőzték a maradni akarókat. Azok, akik a kilépésre voksoltak, a globalizáció és a hirtelen felduzzadt, Kelet-Európából érkező munkaerő-bevándorlás veszteségeinek érezték magukat. Ők a maguk részéről nem érezték az EU-tagság jölétet emelő, a prosperitást segítő, gazdaságélénkítő és munkahelyteremtő hatásait. Ezért aligha lehet őket hibáztatni. De elégük lett a brit és a brüsszeli politikai-gazdasági elitből is. Pazarlást, a bürokrácia duzzadását, vezetési tehetetlenséget érezték. Vagy csak hallották. De bizonyosan ezt éreztették velük a kilépéért kampányoló politikai erők is. Pontosan nem lehet tudni.

A gazdasági előnyök azonban valóban nem triviálisak. Aligha gondolható komolyan, hogy az átlagszavazó megérthette, át- és beláthatta az EU-tagsággal járó előnyök és hátrányok összegzésével megvont mérlegek jelentését. Nem lehet hibáztatni az átlagos választót azért, mert nem volt kellően informált és felvilágosult a kilépés/maradás kockázatainak megítélésében. Két okból sem. Sem a pénztárcákat, sem a lelkeket érintő változások nem evidensek. Egyrészt, és ez a fontosabb, mert a gazdasági kockázatot nem maguktól értetődők, sőt, kifejezetten nehezen azonosíthatók, és még nehezebben számszerűsíthatók. Másrészt a változó érzelmi-hangulati állapotok pontos mérése a dina-

mikusan változó környezetben nagyon megnehezült. Ráadásul, a gazdasági kockázatok már eleve nehezen rövidíthetőek egyszerű üzenetekbe. Még a beavatott szakemberek számára is komoly szellemi erőfeszítést, apparátust, nemzetközi statisztikai módszertani ismereteket kíván egy olyan, lényegében tudományos igényű mérlegelemzés, amely számba veszi a kilépés tényleges költségeit (ideértve az elmaradt hasznokat is) egy kellően hosszú, de még valahogy belátható időperspektívában. Akiknek pedig éppen ez a dolguk, hogy ilyen számításokat elvégezzenek, nos, azok el is végezték. Elemzőházak, a pénzpiac szereplői és magának a Junker-vezette Brüsszeli Bizottságnak jelentő Gazdasági és Pénzügyi Igazgatóság is csinált házi feladatot. Ezek a számítások megmutatták, hogy a végeredményt tekintve az Egyesült Királyság jól jár/járt az EU-tagsággal, annak ellenére, hogy a közös EU-valutát érintő pénzáramlás iránya valóban Londonból tart Brüsszelbe, és így masszív nettó befizető országgént tartja nyilván az EK-t a világ közvéleménye. A hatalmas, 500 milliós uniós belső piachoz való hozzáférés számos csatornán keresztül termel tiszta jövedelmet brit vállalatok tízezreinek, adóztatható jövedelmet a londoni EK-államkincstárnak és bérjövödelmet a brit munkavállalók millióinak. Annak végső belátásához azonban, hogy ez bizony tényleg így van, minimum féléves nemzetközi vagy integráció-gazdaságtani, illetve egy EU-pénzügyek kurzus elvégzése, esetleg egy csekéről szóló könyv elolvasása szükséges-geltetne. Ilyet a választóktól nemigen várhatunk, a politikusoktól annál inkább. A politika feladata lenne, hogy az ilyen megalapozottságú pozitív üzenet átmenjen. Biztosak nem lehetünk benne, csak remélhetjük, hogy akik a bennmaradás pozitív mérlegét hangsúlyozták, és elhitették, hogy a kilépés tetemes költségekkel jár, esetleg ilyen kurzusokon, sőt, annak leghaladóbb változatain edződtek. Ezért (is) talán elhihetjük nekik, ahogy a Cameron vezette kormány is ezt tette (tudta, hogy a Brexit nagyon drága dolog lesz), mégis nekifutott a referendumnak. Am ez sem triviális.

A kérdésben mégiscsak az egyik leginkább illetékesre, a tory párti pénzügyminiszterre, George Osborne-ra érdemes figyelni, aki azt mondta a szavazás után, hogy a Brexit nyomán azonnali adóemelés és kiadáscsökkentés fenyeget. A Brexit után előálló adóbevételi zsgorodást ugyanis feltételezni kell a gazdasági visszaesés következtében. Egy pénzügyminiszter nemigen gondolkozhat másként. Ez igaz. De ez sem magától értetődő. Amikor e sorok íródnak, még tart az EU-s csúcs a Brexit kivitelezéséről. Anglia (England) az Európa Bajnokságot már elhagyta, Izland kiléptette. Wales még játékban, elődöntőben van, így az Egyesült Királyság is.

Ahhoz, hogy segítségük az EU-tagsággal járó, nem triviális, de létező hasznok számbavételét, vegyünk egy egyszerű példát egy olyan angol húzóágazattól, mint amilyen a futballipar. Az alábbi kérdések megválaszolásá talán segíthet:

- 1.) A futballklubok tulajdonosai számára vajon kínál-e előnyöket egy nagyobb, erősen az EU-hoz köthető nemzetközi piac?
- 2.) Tud-e profitálni a klub a játékok közvetítési jogainak és a kereskedelmi jogok nemzetközi-EU-s forgalmazásából?
- 3.) Tud-e előnyöket szerezni a klub a munkaerő (játékos, edző, marketing- és PR-szakember stb.) szabad áramlásából?
- 4.) Egy - éppen jórészt a nemzetközi kereskedelem révén - bővülő és prosperáló futballklub tud-e több embernek munkát adni és munkahelyet teremteni?
- 5.) Tud-e a brit államkassza prosperálni a fociban ekképpen keletkező nagyobb adóalapokból?
- 6.) Kínál-e más vállalkozások számára is (bank, biztosítás, média, szállítás és közlekedés, vendéglátás stb.) növekedést egy prosperáló futballklub?

Ezekre a kérdésekre nehéz lenne nemmel válaszolni. Bár árnyalatok és különleges helyzetek vannak, belátom, és a nemzetközi futballvilág nem csak Európából áll.

Egy felvetést, amely noha hipotetikus és akadémikus - mivel a szavazás után vagyunk -, még ma is érdemes lehet ízelgetni: ha látva a Brexit veszélyeit az UEFA belengette volna a brit csapatok kizárását vagy számuk korlátozását az európai tornákról, könnyen lehet - ismerve és látva a futball már-már földöntúli erejét -, hogy a kilépési hangulat ereje rövid úton elyöngülhetett volna.

Az érzelmi túltengés-túlfutás jelentőségét bármely népszavazás esetén azonban nagy hiba lenne alábecsülni. Miért? Azért, mert könnyen „el lehet mérni” a szokatlanul rövid idő alatt feldúsítható társadalmi mozgalmak valódi erejét. De számunkra most nem ez a fontos, mert ez inkább politológia, mint közgazdaságtan. Annnyiban azért - fő mondanivalónk szempontjából - érdekes a választási magatartás rejtelmességének jelensége, hogy egyáltalában nem volt triviális a várható végeredmény. Utólag, végiggondolva, persze talán érthetőbbé válik a sokkoló kimenet. De az, hogy semmilyen forgatókönyv sem készült a Brexitre, sem a brit kormánypárt, sem az EU részéről, mégis azt a vélekedést erősíti, hogy a konzervatív kormány gondolkodásmódját a „nyilvánvalóhoz” való ragaszkodás jellemezte. Ezért merte kiírni a népszavazást. Az események dinamikája azonban elsodorta a triviálist, vagyis azt, hogy az EU-ból származó előnyöket élvezheti az EK, ugyanakkor belpolitikai célú követelésekkel tovább szorongathatja és szidalmazhatja a Brüsszeli Bizottságot újabb engedmények reményében, mondván, a többség még akkor is a maradást preferálja.

A dominánsnak vélt preferencia mögött ezért mégiscsak az EU-tagságból származó gazdasági előnyök jelenthették a fő támasztékot. Ezeknek az előnyöknek a keletkezése és végleges megszervezése az EK-ban nettó jövedelmek formájában analitikusan ugyan jól megmutatható, de nem magától értetődő. Vegyük az egyik legérzékenyebb pontot, az EU-s munkaerő-vándorlást, pontosabban a kelet-európai bevándorlók, munkavállalók helyzetét.

Alapesetben az előnyök keletkezésének mechanizmusa röviden a következő. Különböztessük meg a brit munkaadót és a brit államháztartást, valamint a kelet-európai munkavállalót. A vendégmunkás legjobb eséllyel a hiányszakmákban tud állást kapni, ahol többnyire a britnél alacsonyabb bérért kínálja jobbára termékenyebb munkáját. A megállapodással a munkaadó és a fogyasztó is jól jár, mert nő (vagy nem esik vissza) a termékek kínálata ugyanazon ár mellett. Az ágazatban - a befogadó országban - intenzívebb verseny alakul ki a munkahelyekért. A munkaerőt küldő országban (például Magyarország, Lengyelország) az elvándorolt mun-

kaerő után keletkező úr hiányt terem a munkaerő-kínálatban, a hiány önmagában is béremelést sürget, az otthon maradókat jobb alku helyzetbe hozva (ezt a magyar orvosoknál már régóta jól látjuk, érzékeljük). A migráció nyomán a küldő és a fogadó országok együttes, realizálható jövedelme is növekszik. Igaz, ennek precíz levezetése nem egyszerű (és ettől itt el is kell tekintenünk). Az állam adó- és járulékbévételei, valamint szociális kiadásai a bevándorlás nyomán nem kell hogy szükségszerűen felboruljanak, ha kellő hosszúságúra előírt járulékfizetés után lehet csak szociális kifizetést igénybe venni. A britek egyébként ezt maguk is jól tudják, és már időben elébe mentek a tömeges viszszaéléseknek. Nem vitatható ugyanakkor, hogy a külföldi munkaerő enyhe kiszorító hatása valóban létezik, és szakmánként eltérő nyomást gyakorol. De összességében ez inkább serkentőleg, semmiképp sem bénítólag hat, ezt a londoniak tanúsíthatják leginkább. A kulturális és a szociális beilleszkedés, az együttélés kérdései persze nehezebbek, és egészen más képet mutatnak, mutathatnak a kisvárosokban, mint a nagyokban. Az EK-ban azonban eddig sehol sem alakult ki társadalmi robbanással fenyegető helyzet.

Az 500 milliós EU-s belső piacon való szolgáltatási jogok nagyon sokat érnek. A banki, biztosítási szektorokban éppúgy, mint a telekommunikációban vagy a fuvarozásban, vagy épp a légiközlekedésben. A halászat, a mezőgazdaság és a vidékfejlesztés egészen más EU-gondolkodást és finanszírozást követ, ott nem a nemzetközi kereskedelemben megszerezhető előnyök, hanem a kialakult agrárerőviszonyok dominálnak, és az agrárkifizetésekből az EK tényleg nem profitál. Sőt, résztint ezért, magának a saját, direkt EU-s befizetéséből visszatérítést alkudott ki, már belépésekor, 1973-ban is.

Összegezve a fenti okfejtést azt állítom, hogy noha az EU-tagságból számára előnyök a nemzetközi gazdaságtan (international economy) kiforrott tételei szerint ugyan valóságosak, jól azonosíthatóak és mérhetőek, régről ismertek, mégis, egy átlagosan tájékozott választó számára ezek az előnyök még az EK-ban és 43 év után sem tekinthetők magától értetődőnek. Így fordulhatott elő, hogy a kilépők kampánybuszára festett üzenet „minden héten 350 millió fontot küldünk az EU-kasszába, tegyük inkább a Nemzeti Egységügyi Szolgálat pénztárába” megnyerhette a kilépésre szavazók tömegeit. Egyszerű, „triviális” megoldásnak tűnő üzenet, de sajnos hatalmas tévedés. Az ilyen tévedésekért az Egyesült Királyságban és az EU-ban is - úgy tűnik - nagy árat fognak, fogunk fizetni. A lelkek és a pénztárcák többségét egyszerre megnyerni a politikának is változatlanul nehéz feladvány. Az ember lassan már azt sem tudja, hogy e miatt örüljön vagy szomorkodjon.

Felhívás

A MASZRE (Magyar Szak- és Szépirodalmi Szerzők és Kiadók Reprográfiai Egyesülete) felhívja a szak- és szépirodalmi szerzőket, fordítókat, valamint jogutódait, azaz a reprográfiai jogosultakat, hogy a 2015-ben megjelent műveik bejelentésével, valamint személyes adataik közlésével járuljanak hozzá műveik nyilvántartásba vételéhez, a jogdíj kifizetéséhez.

Az Egyesület Felosztási Szabályzata értelmében minden olyan szerző, fordító és jogutód (természetes személy) jogosult jogdíjra, aki 2015-ben, papíralapú könyvben vagy folyóiratban Magyarországon megjelent művét **2017. május 31-ig bejelent**i. A megállapított reprográfiai jogdíját eddig a határidőig folyamatosan fizetjük. A kitöltött és aláírt adatlapot az **info@maszre.hu** vagy a 1071 Budapest, Városligeti fasor 47-49. címre szíveskedjen postán elküldeni. A jogdíj megállapításához szükséges regisztrációs lap megtalálható és letölthető a **www.maszre.hu** oldalon, a Műbejelentés címző alatt. A reprográfiai jogosultak személyes adatainak nyilvántartása és kezelése kizárólag a jogdíj felosztását szolgálja, az Egyesület szigorúan betartja az adatvédelemre, illetve a személyes adatok kezelésére vonatkozó törvényi rendelkezéseket.

MASZRE
1071 Budapest, Városligeti fasor 47–49. Telefon: 343-2537
www.maszre.hu

